

**Zeydî Muhaddis Yahyâ b. Hüseyin'in Kullandığı Tahâret ve Zekâta Dair
Ahkâm Hadislerinin İmâmiyye ve Ehl-i Sünnet ile Benzerliği**

**The Similarity of the Legal Hadiths on Purity and Zakat Used by Zaydi
Muhaddith Yahya b. Husayn with Imami and Sunni Sources**

Semih YOLAÇAN

Dr., TC. Milli Eğitim Bakanlığı, Eskişehir, Türkiye
Dr., Turkish Ministry of National Education, Eskisehir Turkey
Semihyolacan26@gmail.com ORCID: 0000-0001-8917-002X

Atıf/©: Semih Yolaçan. "Zeydî Muhaddis Yahyâ b. Hüseyin'in Kullandığı Tahâret ve Zekâta Dair Ahkâm Hadislerinin İmâmiyye ve Ehl-i Sünnet ile Benzerliği", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12-23(Ocak 2025), 148-174.

Citation/©: Yolaçan, Semih. "The Similarity of the Legal Hadiths on Purity and Zakat Used by Zaydi Muhaddith Yahya b. Husayn with Imami and Sunni Sources", *Kafkas University Faculty of Divinity Review* 12-23 (Ocak 2025), 148-174.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi : 10.17050/kafkasilahiyat.1570015

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 18 October / Ekim 2024

Accepted / Kabul Tarihi: 16 December / Aralık 2024

Published / Yayın Tarihi: 15 January / Ocak 2025

Volume / Cilt: 11; **Issue / Sayı:** 21; **Pages / Sayfa:** 148-174.

Suggested ISNAD Citation: Yolaçan, Semih. "Zeydî Muhaddis Yahyâ b. Hüseyin'in Kullandığı Tahâret ve Zekâta Dair Ahkâm Hadislerinin İmâmiyye ve Ehl-i Sünnet ile Benzerliği", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12-23 (Ocak-January 2025), 148-174.

Notlar/Notes

**Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.
Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir**

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

The Similarity of the Legal Hadiths on Purity and Zakat Used by Zaydi Muhaddith Yahya b. Husayn with Imami and Sunni Sources

Semih YOLAÇAN

Abstract

The Zaidi sect, which emerged in the early 2nd century hijri, has developed its own unique doctrine within Shia Islam, guided by its founding imams. One of the significant works reflecting Zaidi legal thought is "al-Ahkâm fi'l-halali wa'l-haram" by al-Hadi ila'l-Haqq Yahya b. Husayn (d. 298/911). This work holds both scholarly and political importance within the Zaidi tradition. The hadiths cited in this book were later compiled by Abdullah b. Muhammad b. Hamza (d. 647/1249) in the work titled "Durar al-Ahadith al-Nabawiyya bi'l-Asanid al-Yahyaawiyya." Analyzing the similarities between the hadiths preferred in Zaidi, Sunni, and Imami Shia sources helps shed light on their legal methodologies and historical interactions. This article seeks to determine whether Zaidi hadiths, particularly in legal matters, show more alignment with Shia or Sunni traditions. To explore this, twenty-seven hadiths related to "Purification" and "Zakat" from "Durar al-Ahadith al-Nabawiyya" were compared with relevant sections in the four major Imami Shia hadith collections—al-Kafi by Kulayni, Man La Yahduruhu al-Faqih by Shaykh Saduq, and al-Tusi's Tehzib al-Ahkam and al-Istibsar—as well as the nine foundational Sunni hadith collections (Kutub al-Tis'a). Reports on purification (ṭahârah) and almsgiving (zakât) have been chosen due to their foundational significance in the Islamic system of worship and legal rulings, as well as the notable differences they present in terms of the validity of acts of worship and jurisprudential judgments. The comparison shows a stronger alignment between the legal hadiths used by Zaidi scholars and those found in Sunni sources, indicating a higher degree of similarity in legal reasoning between the two schools. This finding challenges the expectation that Zaidi hadiths, as part of the broader Shia tradition, would show more resemblance to Imami Shia sources.

Keywords: Hadith, Ahl-ı sunna, Shia, Zaydiyya, Jurisprudential Hadiths.

Zeydî Muhaddis Yahyâ b. Hüseyin'in Kullandığı Tahâret ve Zekâta Dair Ahkâm Hadislerinin İmâmiyye ve Ehl-i Sünnet ile Benzerliği

Semih YOLAÇAN

Öz

Hicrî ikinci asrın ilk çeyreğinde tarih sahnesine çıkan ve günümüze kadar varlığını devam ettiren Zeydiyye mezhebi, kurucu imamlarının oluşturduğu paradigma çerçevesinde, Şîî gelenek çatısı altında özgün bir öğretiyi ortaya koymuştur. Zeydî ilim adamları, bu öğretiyi çizgisinde Zeydiyye düşüncesini yansıtan eserler telif etmişlerdir. Bu eserlerin fıkha dair olanlarının bir kısmında, verilen hükümlere delalet eden ahkâm hadisleri de zikredilmiştir. Bunlardan biri, Zeydiyye mezhebinde hem ilmî hem de siyasî olarak büyük öneme sahip olan Hâdî-İlelhak Yahyâ b. Hüseyin'in (ö. 298/911) el-Ahkâm fi'l-halâli ve'l-harâm adlı kitabıdır. Bu eserde istidlâl edilen rivayetler Abdullah b. Muhammed

b. Hamza (ö. 647/1249) tarafından Dürerü'l-ehâdisi'n-Nebeviyye bi'l-esânîdi'l-Yahyâviyye başlığı altında derlenmiştir. Kaynaklarda kullanılan veya tercih edilen rivayetlerin benzerliğinin tespiti, tarihî süreç içerisinde ekoller arasındaki etkileşime ışık tutması bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda Şîa içerisinde varlığını devam ettiren Zeydiyye mezhebinde delil olarak kullanılan ahkâm hadislerinin, metin ve muhteva bakımından Şîi gelenekle benzerlik göstermesi beklenmektedir. Durum gerçekten böyle midir? Sünnî ulemanın istidlâl ettiği ahkâm hadisleri ile bu rivayetler arasında metin ve muhteva bakımından bir benzerlik var mıdır? Varsa bu benzerliğin oranı nedir? Makalede bu sorulara cevap aranmaktadır. Bununla birlikte bu üç ekole ait bütün ahkâm hadislerini içeren eserlerin tespit edilip karşılaştırması bir makalenin sınırlarını fazlasıyla aşmaktadır. Bu sebeple Muhammed b. Hamza tarafından Dürerü'l-ehâdisi'n-Nebeviyye bi'l-esânîdi'l-Yahyâviyye adlı eserde, “Tahâret” ve “Zekât” başlıkları altında tespit edilen yirmi yedi rivayet, Şîa tarafından muteber kabul edilen Kütüb-i Erbaa olarak bilinen Küleynî'nin (öl. 329/941) el-Kâfî, Şeyh Sadûk'un (ö. 381/991) Men lâ yahduruhu'l-fakîh, Tûsî'nin (ö. 460/1067) Tehzîbü'l-ahkâm ve el-İstîsbâr adlı eserleri, Ehl-i Sünnet âlimleri tarafından muteber kabul edilen Kütüb-i tis'a olarak bilinen dokuz temel hadis eserindeki ilgili bölümler ile karşılaştırılacaktır. Makalede, İslam'ın ibadet ve ahkâm sisteminin temel taşlarını oluşturması ve ibadetlerin geçerliliği ile fikhî hükümler açısından belirleyici farklılıklar barındırması sebebiyle, tahâret ve zekât konularındaki rivayetler inceleme konusu olarak tercih edilmiştir. Karşılaştırmanın sonucunda Zeydî ulemanın ihticâc ettiği ahkâm hadisleri ile Sünnî ulemanın delil olarak kullandığı ahkâm hadislerinin daha fazla benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Ehl-i Sünnet, Şîa, Zeydiyye, Ahkâm Hadisleri.

Giriş

Kurucusu Zeyd b. Ali (ö. 122/740) olarak kabul edilen Zeydiyye mezhebi, Şîi geleneğin bir kolu olarak hicrî ikinci asrın ilk çeyreğinden itibaren tarih sahnesinde yerini alan, günümüze kadar da varlığını devam ettiren köklü bir mezheptir.¹ Şîa içerisinde kendine özgü bir paradigma geliştiren Zeydiyye uleması, kelam, fıkıh, tefsir ve hadis gibi temel İslam ilimleri alanlarında eserler ortaya koymuştur.² Zeydî âlimlerin bu özgünlük kapsamında ahkâm hadislerini tercih ve yorumlamada Kur'ân'a arz ve akli önceleyen kendine has bir bakış açısı benimsediği görülmektedir.³ Ayrıca Zeydî düşüncenin

¹ Ebu'l-Abbas el-Hasenî, *el-Mesâbîh*, thk. Abdullah b. Abdullah b. Ahmed el-Hûsî (Sâde: Müessesetü'l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2002), 1/361; Saffet Köse, “Zeyd b. Ali”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/313-316.

² Zeydî hadis yorumundaki özgün yaklaşımlar hakkında bilgi edinmek için bk. Kadir Demirci, “Hicrî III. Asırda Zeydî Bir Muhaddisin Metin Tenkidine Yaklaşımı”, *İslâmî İlimler Dergisi* 2/2 (Güz 2007), 11-28; Kadir Demirci, “Zeydiyye ve Hadis”, *İslâmî İlimler Dergisi* 6/1 (Bahar 2011), 193-218; Kadir Demirci, “Zeydî Hadis Yorumu: Muhammed b. Yahya (Ö. 310/923) Örneği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/2 (2018), 105-126; Semih Yolaçan, *Usulü'l-Ahkâm Eseri Bağlamında Zeydî Muhaddis Ahmed b. Süleyman'ın (öl. 566/1171) Ahkâm Hadislerini Yorumlama Esasları* (Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

³ Bu eserler ile ilgili geniş bilgi için bk. Kadir Demirci-Mehmet Ümit, “Zeydi Kaynaklar ve Zeydiyye Üzerine Yapılmış Çalışmalar”, *İslâmî İlimler Dergisi* 6/1, Zeydiyye Sayısı (2011), 347-367.

temellerini atan ilk dönem fakih ve muhaddisleri, vermiş olduğu fikhî hükümleri kitaplaştırırken bu hükümlerin delilini teşkil eden ahkâm içerikli hadisleri de bu eserlerinde derlemeyi ihmal etmemişlerdir.⁴ Buna ek olarak tercih ettikleri ahkâm hadislerini yorumlayarak hadisleri anlama konusunda esas aldıkları prensipler hakkında ipuçları vermişlerdir. Mezhebin kurucusu Zeyd b. Ali’den yaklaşık bir buçuk asır sonra yaşamış olan Yahyâ b. Hüseyin (ö. 298/911), Zeydiyye mezhebinin temel prensiplerine son şeklini veren önemli bir Zeydî fakih ve muhaddistir. Lakap ile anılmak Zeydî imamlar arasında yaygın bir gelenektir. Bu sebeple o da Hâdî-İlelhak lakabı ile tanınmaktadır. O, Zeydiyye içerisinde temellendirmiş olduğu prensipler perspektifinde taklitten uzak, orijinal hükümler ortaya koymuş ve bunun neticesinde Zeydiyye mezhebi onun lakabına nispetle Hâdeviyye olarak da anılmıştır. *el-Ahkâm fi’l-halâli ve’l-harâm* adlı kitabı fikhî hükümleri derlediği en önemli eserleri arasındadır. Eserinde vermiş olduğu hükümlerin yanında istidlâl ettiği rivayetleri de belirtmiş ve bu rivayetler hakkındaki yorumlarını serdetmiştir.⁵ Hadî-İlelhak Yahyâ b. Hüseyin’in bu eseri, Zeydiyye fikhının esas aldığı ahkâm hadislerini belirleme konusunda bilgi vermesi açısından önem arz etmektedir. Kâdî, Allame Abdullah b. Muhammed b. Hamza (ö. 647/1249), Yahyâ b. Hüseyin’in istidlâl etmiş olduğu rivayetleri, *Dürerü’l-ehâdîsi’n-Nebeviyye bi’l-esânîdi’l-Yahyâviyye* adlı eserinde derlemiştir. Kitap öncelikle ahlaka dair rivayetleri sıralamış, ardından ahkâm hadislerini fikh babları altında belirtmiştir.⁶ Buna göre eser, üç yüz doksan beş merfû ve mevkuf rivayetten oluşmaktadır.⁷

Hadisin sıhhat tespiti, yorumu ve hadis metodolojisiyle ilgili Ehl-i Sünnet ve Şîi gelenek arasında ciddi farklar olduğu bilinmektedir. Zeydiyye, Şîa’nın bir kolu olması hasebi ile bu konuda Şîi bakış açısından ve literatürden ne oranda etkilenmiştir? Zeydî fakihlerin istidlâl ettiği rivayetler Şîi fakihlerin delil olarak kullandığı ahkâm hadisleri ile metin ve muhteva açısından ne kadar benzerlik göstermektedir? Sünnî hadis kaynakları ile bu anlamda benzerlik gösteren rivayetler var mıdır? Varsa benzerlik arz eden hadislerin oranı nedir? Bu soruların cevabı elbette Şîi, Zeydî ve Sünnî hadis kaynaklarının

⁴ Bu tarzda telif edilmiş Zeydî hadis literatürü için şu eserler örnek olarak verilebilir: Zeyd b. Ali, *Müsnedü el-İmam Zeyd* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, ts.); Yahyâ b. Hüseyin, *Kitabü’l-müntehab* (San’a: Dâru’l-Hikmeti’l-Yemâniyye, 1993); Muhammed b. Yahyâ, *Mecmû’u Kütübî ve Resâili el-İmam el-Murtaza Muhammed b. Yahyâ*, thk. Abdülkerim Ahmed Cedbân (Sa’de: Mektebetü’t-Türasi’l-İslâmî, 2002); Ahmed b. el-Hasen el-Hârûnî, *Şerhu’t-Tecrîd* (San’a: Merkezü’l-Bühûs ve’t-Türasi’l-Yemenî, 2006).

⁵ Yahyâ b. Hüseyin tarafından son şekli verilen Zeydiyye esasları şu şekilde sıralanmaktadır: “Tevhîd, Adâlet, el-Va’d ve’l-Va’id, Nübüvvet ve İmamet, Emr-i bi’l-ma’ruf nehy-i ani’l-münker.” Bk. Abdülfettah Şayif en-Nu’man, *el-İmamü’l-Hâdî Yahya b. el-Hüseyin vâliyen ve fakihen ve mücahiden* (b.y.: y.y., 1989), 77-84; Saffet Köse, “Hâdî-İlelhak Yahyâ b. Hüseyin”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/17-18.

⁶ Seyyid Ahmed el-Hüseyinî, *Müellefâtî’z-Zeydiyye* (Kum: Matbaatü İsmailiyyân, 1992), 1/463; Abdüsselam b. Abbas el-Vecîh, *A’lâmu’l-müellifîn ez-Zeydiyye* (Amman: Müessesetü’l-İmam Ali es-Sekâfiyye, 1999), 614.

⁷ Bk. Abdullah Muhammed b. Hamza, *Dürerü’l-ehâdîsi’n-nebeviyye bi’l-esânîdi’l-Yahyâviyye*, thk. Abdullah b. Hamûd el-Izzî (San’a: Müessesetü’l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2002).

karşılaştırmalı tetkiki ile mümkündür. Bu çerçevede Yahyâ b. Hüseyin’in *Kitabü’l-ahkâm fi’l-halâli ve’l-harâm* adlı eserinde delil olarak kullanılan ahkâm hadislerinin derlendiği Abdullah b. Muhammed’in *Dürerü’l-ehadisi’n-Nebeviyye bi’l-esânîdi’l-Yahyâviyye* adlı eseri ile Şiâ’nın en muteber dört hadis kaynağı olan Küleynî’nin (öl. 329/941) *el-Kâfî*, Şeyh Sadûk’un (ö. 381/991) *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*, Tûsî’nin (ö. 460/1067) *Tehzîbü’l-ahkâm* ve *el-İstîsbâr* adlı eserleri ve Ehl-i Sünnet düşüncesinde muteber kabul edilen Kütüb-i tis’a diye tabir edilen dokuz temel hadis kitabı arasında yapılacak bir karşılaştırma, yukarıda zikredilen sorulara cevap teşkil edecek sonuçlar verebilir.

Tahâret ve zekât konularındaki rivayetlerin tercih edilmesi, bu iki konunun İslam’ın ibadet ve ahkâm sisteminde temel taşlar olması nedeniyledir. Tahâret ve zekât, İslam’ın ibadet ve ahkâm sisteminin temel unsurlarından olup, Kur’ân ve Sünnet’te sıklıkla vurgulanmıştır. Tahâret, ibadetlerin sahihliği için bir ön şart olarak kabul edilirken, zekât sosyal adaletin sağlanmasında kilit bir rol oynamaktadır. Bu iki başlık, mezhepler arasında abdestin bozulma nedenlerinden zekâtın kime farz olduğuna kadar geniş bir yelpazede farklı yorumlara konu olmuştur. Dolayısıyla, tahâret ve zekât konularındaki hadislerin karşılaştırılması, mezhepler arası yaklaşım farklarının tespitinde etkili bir zemin sunmaktadır.

Ehl-i Sünnet ve Şîh hadis literatüründeki müşterek rivayetleri belirleme konusunda, daha önce Sünnî-Şîh birliğini sağlamayı amaçlayan, Takrîbü’l-mezâhib projeleri⁸ kapsamında çalışmalar yapıldığı, bu bağlamda züht ve ahlâka dair rivayetlerin benzerlikleri ele alınmakla birlikte çalışmamızla doğrudan bağlantılı olan furû fıkıh konularına dair beş kitabın derlendiği görülmektedir. Bu kitapların üçü Muhammed Ali et-Teshîrî ve Mahmûd Kânsû tarafından hazırlanan *el-Hâc ve mu’tayâtuhu, ahkâmuhu ve’l-ehâdîsi’l-müştereke fîhi, Salâtü’l-cum’a mu’tayâtuhâ ahkâmuhâ ve’r-rivâyâtü’l-müştereke fîhâ* ve *es-Savm mu’tayâtuhu ahkâmuhu ve’r-rivâyâtü’l-müştereke fîhi*, Rüstem Necâd’ın *el-Hâc fi’l-ehâdîsi’l-müştereke beyne’s-Sünne ve’s-Şîa* ve Amr Besyûnî’nin *el-Ehâdîsü’l-müştereke beyne Ehlî’s-sünne ve’l-İmâmiyye fi ahkâmi’d-defn ve’l-kubûr* isimli çalışmalardır.⁹ Bu konuda ülkemizde, *Ehl-i Sünnet ve Şîa’da Müşterek Rivayetlerin Tahlîli -Küleynî’nin el-Kâfî İsimli Eserinin Usûl Bölümü Örneği-* başlığı ile Ayşe Nur Duman tarafından doktora tezi çalışması yapılmıştır. Çalışmada *el-Kâfî*’nin Usûl bölümündeki benzer hadislerin sayısı, konusu, isnadı ve metinleri hakkında bilgi verilmiştir.¹⁰ Bu çalışmada yukarıda zikredilen

⁸ Takrîbü’l-mezâhib projeleri hakkında bilgi için bk. İlyas Üzüm, “Sünnî-Şîh Yakınlaşması: Dârü’t-Takrîb Tecrübesi”, *İslâm Araştırmaları Dergisi* 2 (Temmuz 1998), 171-185; Nesrin Aksoy, *Şîf-Sünnî Takrîb Çalışmaları* (Isparta: Isparta Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017).

⁹ Bk. Ayşe Nur Duman, *Ehl-i Sünnet ve Şîa’da Müşterek Rivayetlerin Tahlîli -Küleynî’nin el-Kâfî İsimli Eserinin Usûl Bölümü Örneği-* (İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2022), 13-14.

¹⁰ Bk. Ayşe Nur Duman, *Ehl-i Sünnet ve Şîa’da Müşterek Rivayetlerin Tahlîli -Küleynî’nin el-Kâfî İsimli Eserinin Usûl Bölümü Örneği-*.

araştırmalardan farklı olarak Zeydî fakih ve muhaddis Yahyâ b. Hüseyin’in *Kitabü’l-ahkâm* adlı eserinde tahâret ve zekât konularında istidlâl etmiş olduğu ahkâm hadislerinin Şîî ve Ehl-i Sünnet kaynaklarında bulunup bulunmadığı ele alınacaktır.

Çalışma bağlamındaki karşılaştırma, lafzi benzerlikte hadisin kelimeleri ve ifadesi, mefhum açısından ise hadisin içerdiği hüküm ve anlam dikkate alınarak yapılacaktır. Bunun sonucunda hadislerin hem metinsel hem de içerik açısından hangi mezheple daha fazla örtüştüğü tespit edilmeye çalışılacaktır. Ahkâm hadisleri ışığında verilen hükümler konusundaki benzerlik ve farklılıklara da değinilecektir. Yahyâ b. Hüseyin *Kitabü’l-ahkâm*’ında delil olarak kullanmış olduğu rivayetlerin senedlerini genellikle zikretmemiştir. Bu sebeple sened ve sened içindeki ortak râvi benzerliklerinin tespiti mümkün olmamıştır. Rivayetler arasında karşılaştırma yapılırken Sünnî ve Şîî kaynaklar için çoğunlukla Şamile programı kullanılmıştır.

Çalışmada benzerlik ve farklılıkların tespitinde *Kitabü’l-ahkâm* ve *Dürerü’l-ehâdis* adlı eserlerin tahâret ve zekât bölümleri esas alınmıştır. Bu bağlamda tahâret bahsinde bulunan on altı hadis ve zekât bahsinde bulunan on bir hadis, toplamda yirmi yedi hadis arasında benzerlik olup olmadığına dair karşılaştırma yapılmıştır.

1. Tahâret ile İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

Tahâret, İslam hukukunda ibadetlerin temel şartlarından biri olan maddî ve maneî temizlik anlamına gelir. Bu sebeple, İslam hukukunda büyük önem arz eden bir konudur ve fıkıh eserlerinde geniş bir şekilde ele alınmıştır. Yahyâ b. Hüseyin’in *Kitabü’l-ahkâm* adlı eserinde tahâretle ilgili rivayetler, Zeydiyye mezhebinin ahkâm hadislerine nasıl yaklaştığını ve bu hadisleri nasıl yorumladığını anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Tahâret ile ilgili hadisler, hem Zeydiyye’nin kendi içindeki özgün fikhî anlayışını hem de diğer mezheplerle, özellikle Ehl-i Sünnet ve İmâmiyye ile olan benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyan önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bölümde, Yahyâ b. Hüseyin’in tahâretle ilgili rivayetleri nasıl istidlâl ettiği ve bu rivayetlerin diğer Sünnî ve Şîî hadis kaynaklarındaki benzerlikleri ele alınacaktır.

1.1. Heladan Çıkarken Yapılacak Dua

Yahyâ b. Hüseyin, heladan çıkarken yapılacak dua konusunda Hz. Ali’den gelen şu mevkuf rivayeti aktarır: “Hz. Ali, def-i hacetini giderdiğinde ‘Bedenime afiyet veren ve benden eziyet verici şeyi gideren Allah’a hamdolsun.’ derdi.”¹¹

İbn Mâce’de (ö. 273/877) bu rivayet lafız farklılığı olmakla birlikte aynı manada merfu olarak şu şekilde geçmektedir: “Hz. Peygamber (s.a.v.) heladan çıktığında, ‘Benden eziyeti gideren ve afiyet veren Allah’a hamdolsun.’ derdi.”¹²

¹¹ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, thk. Murtezâ b. Zeyd el-Mahatvarî (Yemen: Mektebetü Ehl-i Beyt, 2016), 39; Abdullah Muhammed b. Hamza, *Dürerü’l-ehâdisi’n-nebeviyye*, 59.

Diğer Şîî kaynaklarında bulunmamakla birlikte Tûsî'nin *Tehzîbü'l-ahkâm* adlı eserinde hem helaya giderken hem de heladan çıkarken yapılacak dua nakledilmiştir. Buna göre heladan çıkarken, “Bismillah, benden habis şeyleri gideren ve bana afiyet veren Allah’a hamdolsun.”¹³ denilmelidir. Bu bilgilere göre Yahyâ b. Hüseyin’in kullanmış olduğu rivayet, benzer lafızlarla Sünnî kaynaklarda geçmektedir. Aynı şekilde bazı lafızlarda farklılık olmakla birlikte rivayet, Şîî ahkâm hadislerini içeren Kütüb-i erbaa’dan biri olan *Tehzîbü'l-ahkâm*’da da bulunmaktadır.

1.2. Helada Kible İstikametine Dönmek

Yahyâ b. Hüseyin: “Hz. Peygamber, ashabına helada iken önünü ve arkasını kible istikametine dönmeyi ve sağ elleri ile istinca etmeyi nehyetti.”¹⁴ rivayeti hakkında şu yorumu yapar: “Hz. Peygamber, Allah Teâlâ kıbleye kudsiyet atfetmesi dolayısıyla ve kıbleye hürmeten bu şekilde nehyetmiştir. Zira burası Allah Teâlâ tarafından kullara bir ziyaretgâh ve emin belde kılınmıştır. Hacda Kâbe’yi ziyaret farz kılınmıştır. Bu belde bereketli kılınmış ve peygamberlerin izlerini taşımaktadır. Bu sebeple saygı duyulmalıdır. Sağ elin yeme içme gibi fonksiyonları icra etmesi, sağ elle istincanın nehyedilmesine zemin teşkil etmiştir.”¹⁵

Bu rivayet, benzer ifadelerle Sünnî hadis kaynaklarında bulunmaktadır. İmam Şâfiî’nin (ö. 204/820) *Müsned*’inde ise şu rivayet nakledilmektedir: “Ebû Eyyûb el-Ensârî: ‘Hz. Peygamber, büyük veya küçük abdest bozarken kıbleye dönülmesini nehyetti. Doğu veya batıya dönülmesini istedi. Şam’a geldiğimizde helaların kible yönünde olduğunu gördük. Hatalı davranıyoruz ve Allah’tan bağışlanma diliyoruz.’ demiştir.”¹⁶

Buhârî (ö. 256/870), “Bina, duvar ve benzeri şeylerin yanı hariç def-i hacet esnasında kible cihetine dönülmez” başlığı altında şu rivayeti nakleder: “Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: ‘Biriniz def-i hacet esnasında önünü veya arkasını kible cihetine dönmeyin. Doğu veya batı yönüne dönsün.’”¹⁷

Hadisin, Ebû Davûd’un (ö. 275/889) *es-Sünen* adlı eserinde geçen bir benzeri ise şu şekildedir: “Selman (r.a.)’a: Hz. Peygamber tuvalet adabına varıncaya kadar size her şeyi öğretiyormuş öyle mi? diye sorulunca o, ‘Evet, öyledir. Hz. Peygamber bizi def-i hacet

¹² Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (b.y.: Darü İhyai’l-Kütübi’l-Arabiyye, ts.), “Tahâret”, 10.

¹³ Ebû Ca’fer Tûsî, *Tehzîbü'l-ahkâm fi şerhi'l-Muknia*, tsh. Ali Ekber el-Ğaffârî (Tahran: Darü’l-Kütübi’l-İslâmiyye, 1386), 1/26.

¹⁴ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 39; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 59.

¹⁵ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 39.

¹⁶ Ebu Abdullah Muhammed b. İdris İmam Şâfiî, *Müsned*, thk. Mahir Yasin Fahl (Beyrut-Lübnan: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1980), 1/183.

¹⁷ Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail Buhârî, *el-Câmiu’s-Sahih*, thk. Muhammed Züheyr b. Nasır en-Nasır (Beyrut: Dâru Tavku’n-Necât, 2001), “Vudû”, 11.

esnasında kibleye dönmekten ve sağ elle istinca etmekten men etti. Aynı şekilde üç adet taştan daha az taşla, tezek veya kemik parçasıyla tahâretlenmeyi de men etti.’ şeklinde cevap vermiştir.”¹⁸

Yahyâ b. Hüseyin’in istidlâl etmiş olduğu rivayetin benzeri Tûsîn’in *Tehzîbü’l-ahkâm* ve *el-İstibsâr* adlı eserlerinde Hz. Ali’nin, “Hz. Peygamber bana ‘Helada iken önünü ve arkasını kible yönüne çevirme. Doğu veya batı istikametine dön.’ buyurdu.”¹⁹ şeklinde rivayet edilmektedir. Ayrıca Tûsî, Hasan Rıza’nın evindeki helanın kible istikametine olduğuna dair rivayet hakkında şu yorumu yapmaktadır, “Bu haberi rivayet eden kişi helanın yönünün kible istikametine olduğunu görmüştür. Onun def-i hacet esnasında oraya yöneldiğini görmüş değildir. Bu yön ona sorulmadan tayin edilmiş veya ev ona başkasından geçmiş olabilir. Dolayısı ile bu rivayet ile konu hakkında bağlantı kurulmaz.”²⁰ Tuvalet ihtiyacı giderirken ön veya arka tarafın kible cihetine döndürülmemesi ile ilgili rivayetler de Sünnî ve İmâmiyye kaynaklarıyla benzerlik arz etmektedir.

1.3. Misvak Kullanmak

Yahyâ b. Hüseyin, “Her abdestten önce misvak kullanma konusunda Müslümanlar gaflet göstermemelidir. Bize göre bunu yapmak vacip değildir, fakat müstehaptır. Zira hadiste şöyle buyurulmaktadır: ‘Şayet ümmetime zor geleceğinden korkmasaydım her abdest ile birlikte misvak kullanmayı farz kılardım. Kim abdest alırken misvak kullanmaya güç yetirebilirse bunu terk etmesin.’ demektedir.”²¹

Rivayet benzer lafızlarla Sünnî kaynaklarda şöyledir: “Şayet ümmetimi veya insanları zora sokmayacağımı bilseydim her namaz öncesinde misvak kullanmayı emrederdim.”²²

Küleynî’nin *el-Kâfî* adlı eserinde naklettiği “Şayet ümmetime zorluk olmayacağını bilseydim her namazla birlikte misvak kullanmayı emrederdim.”²³ şeklindeki rivayet de Sünnî kaynaklardaki ile benzerlik göstermektedir. Bu bilgiler ışığında misvak ile ilgili rivayetin hem Sünnî hem Şîî hem de Zeydî kaynaklarda ortak olarak bulunduğunu söylemek mümkündür.

¹⁸ Süleyman b. el-Eş’as Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, ts.), “Tahâret”, 4.

¹⁹ Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fî şerhi’l-Muknia*, 1/26-27; Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasan Tûsî, *el-İstibsâr fî ma’htülife mine’l-ahbâr*, thk. Seyyid Hasan el-Musevi (Necef: Matbaatü Necef, 1955), 1/47.

²⁰ Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fî şerhi’l-Muknia*, 1/26-27; Tûsî, *el-İstibsâr*, 1/47.

²¹ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fî’l-halali ve’l-haram*, 1/40; Muhammed b. Hamza, *Dürrü’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 59.

²² Buhârî, “Cuma”, 7; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 25; Ebu’l-Huseyin Müslim b. Haccac Kuşeyrî, *el-Müsnedü’s-Sahih*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Dâru İhya-i Kütübî’l-Arabiyye, 1955), “Tahâret”, 15.

²³ Muhammed b. Yakub el-Küleynî, *el-Kâfî* (Beyrut: Dâru’t-Tearuf li’l-Matbûât, 1990), Furû’, 3/26.

1.4. Abdest Alırken Yapılan Dua

Yahyâ b. Hüseyin, tahâretlenme ve abdest esnasında edilecek olan dua konusunda Hz. Ali’den gelen şu mevkûf rivayeti nakleder: “Önce Allah’ın adıyla ve Hz. Peygamber’in dini üzere başlarım der ve avret mahallini temizlerdi. Bu sırada ‘Allah’ım, avret mahallimi günah işlemekten muhafaza et’ diye dua eder ve ağzına su verirdi. Bu sırada ‘Allah’ım, Senin karşına geldiğimde öne süreceğim delilleri bana kolaylaştır’ diye dua ederdi. Burnuna su verdiğiğinde ‘Allâh’ım, lütfun ile bana cennetin kokusunu haram kılma’ derdi. Yüzünü yıkadığında ‘Allah’ım bazı yüzlerin ağardığı günde benim yüzümü de ak eyle bazı yüzlerin karardığı günde benim yüzümü kara etme’ derdi. Sonra sağ kolunu yıkar ve ‘Allah’ım, ahirette kitabı sağ tarafımdan ver, günahlarımı bağışla’ derdi. Sol kolunu yıkadığında, ‘Allah’ım, kitabımı sol yanımdan verme, günahlarımı görmezden geliver’ derdi. Başını meshettiğinde, ‘Allah’ım, beni rahmetinle kuşat ve üzerimdeki nimetini tamamla’ derdi. Sonra boynunu mesheder ve ‘Allah’ım, hesap gününde boynumu demir halkalardan koru’ derdi. Sonra ayaklarını sağdan başlayarak yıkar ve, ‘Allah’ım, ayakların kaydığı o günde sen benim ayaklarımı sabit kıl. Ya ze’l-celali ve’l-ikrâm.’ derdi.”²⁴

Yahyâ b. Hüseyin, bu duanın tahâret ve abdestin kemaline vesile olacağını farklı duaların da edilebileceğini, şayet dua edilmezse bunun abdeste herhangi bir eksiklik getirmeyeceği bilgisini de verir.²⁵

Bu rivayet Sünnî kaynaklarda tespit edilemedi. Kütüb-i erbaa’dan Tûsî’nin *Tehzîbü’l-ahkâm*’ında ve Şeyh Sadûk’un *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*’inde rivayet bazı lafız farklılıkları ile bulunmaktadır.²⁶ Bu iki eserdeki rivayette Hz. Ali’nin etrafındakilere abdest dualarını öğretmek amacı ile kendisine su dolu bir kap getirilmesini istediği bilgisi verilmektedir. Duaya “Bismillah, suyu necis değil temiz kılan Allah’a hamdolsun.” sözü ile başladı. Tahâretlendikten sonra, ‘Allah’ım, avret mahallimi günah işlemekten muhafaza et. Kusurlarımı ört ve cehennem ateşini bana haram kıl.’ dedi. Sonra mazmaza yaptı ve ‘Allah’ım, Senin karşına geldiğimde öne süreceğim delilleri bana kolaylaştır. Zikrini dilime alıştır.’ diye dua etti. Burnuna su verdiğiğinde, ‘Allâh’ım, lütfun ile bana cennetin kokusunu haram kılma. Beni cennetin güzel kokularını duyanlardan eyle.’ dedi. Yüzünü yıkadığında ‘Allah’ım, bazı yüzlerin ağardığı günde benim yüzümü de ak eyle; bazı yüzlerin karardığı günde benim yüzümü kara etme.’ dedi. Sağ kolunu yıkadığında, “Allah’ım, ahirette kitabı sağ tarafımdan ver. Cennette sonsuz kalabilmeyi nasip et. Hesabımı kolay eyle.’ dedi. Sol kolunu yıkarken, ‘Allah’ım, kitabımı sol yanımdan verme. Beni cimrilerden etme. Cehennem azabından koru.’ dedi. Başını meshettiğinde, ‘Allah’ım, beni rahmetinle kuşat ve

²⁴ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/40-41; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebevîyye*, 59-60.

²⁵ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/40.

²⁶ Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fi şerhi’l-Muknia*, 1/56; Ebû Ca’fer Muhammed b. Ali Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*, tsh. Allâme Hüseyin el-A’lemî (Beyrut: Müessesâtü’l-Âlemî li’l-Matbaât, 1986), 1/37.

üzerimdeki nimetini tamamladı’ dedi. Sonra ayaklarını meshetti ve ‘ Allah’ım, ayakların kaydığı o günde sen benim ayaklarımı sabit kıl. Rız olacağın işlere sevk eyle.’ diyerek abdestini tamamladı. Abdest almayı bitirdiğinde Hz. Ali etrafındakilere, ‘Kim benim şu abdest aldığım gibi abdest alır ve ettiğim dualar gibi dua ederse Allah, her abdest damlası için bir melek yaratır. Bu melekler Allah’ı takdis eder, yüceltir ve tespih eder. Bunların sevabı kıyamet gününe kadar o kişiye yazılır.” dedi. Bu rivayetin Yahyâ b. Hüseyin’in naklettiği rivayetten en büyük farkı ayakların meshedilmesi olarak görülmektedir. Bunun dışında Yahyâ b. Hüseyin’in rivayeti ile *Tehzîbü’l-ahkâm*’da geçen rivayet, bir takım lafız farklılığı dışında benzerlik arz etmektedir.

1.5. Abdest ve Namazın Fazileti

Yahyâ b. Hüseyin, “Mü’min bir kişi güzelce abdest alır ve ardından namaz kılsa Allah, bu Mü’min kişinin iki namaz arasındaki yapmış olduğu günahlarını affeder.” rivayetini nakletmiştir.²⁷

Hadis aynı lafızlarla Sünnî kaynaklarda²⁸ yer alırken Kütüb-i erbaa’da tespit edilememiştir.

Yahyâ b. Hüseyin’in, namaz ve abdestin faziletine dair naklettiği diğer bir hadis şöyledir: “Hz. Peygamber: ‘Size Allah’ın hataları sildiği ve kulun derecesini yükselttiği şeyi haber vereyim mi? Zor şartlar da olsa abdesti güzelce almak, mescitlere çokça adım atmak, bir namazı kıldıktan sonra diğer namazı beklemek. İşte sıkıca tutunmanız, bağlanmanız gereken şey budur.’ buyurdu.”²⁹

Bu rivayet aynı lafızlarla Sünnî kaynaklarda³⁰ geçmektedir fakat Şîî kaynaklarda bu rivayet tespit edilememiştir.

Yahyâ b. Hüseyin’in namaz ve abdest ile ilgili zikrettiği bir diğer merfû rivayet şöyledir: “Namaz ancak temizlenmekle ve Kur’ân ile kabul olur. Zekât vermeden namaz maksadına ulaşmaz, tam olmaz. Devlet malını çalmak yolu ile elde edilen şeyden verilen sadaka makbul değildir.”³¹

Rivayet bazı eksik ifadeler olmakla birlikte yakın anlamı ile Sünnî kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: “Namaz ancak temizlik ile makbul olur. Devlet malından çalınan

²⁷ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/41; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 60.

²⁸ Muhammed b. İsa et-Tirmîzî, *Sünen-i Tirmîzî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İbrahim Utve (Mısır: Şeriketü Mektebetü Ve Matbaatü Mustafa Elbâbî el-Halebî, 1975), “Tahâret”, 111; Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, thk. Mustafa el-Âzamî (el-İmârât: Müessesetü Zâyid b. Sultan Âli Nihyan li’l-Â’mâlî’l-Hayriyye ve’l-İnsâniyye, 2004), “Vukûtü’s-salât”, 13. (2/40)

²⁹ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/43; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 60.

³⁰ Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *Sünenü’n-Nesâî*, thk. Abdülfettah Ebû Gudde (Halep: Mektebetü’l-Matbuati’l-İslamiyye, 1986), “Tahâret”, 110.

³¹ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/43; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 60.

şeyden sadaka olmaz.”³² Yukarıdaki rivayetle karşılaştırıldığında “Kur’an ile kabul olur. Zekât vermeden namaz maksadına ulaşmaz, tam olmaz.” kısmı Müslim ve Tirmîzî’nin eserlerindeki benzer rivayette bulunmamaktadır. Ayrıca ziyade olan bu ifadeler, aynı lafızlarla müstakil olarak Sünnî hadis kaynaklarında tespit edilememiştir.

et-Tehzîbü’l-ahkâm ve *el-İstibsâr*’da istincanın önemini bildiren bir rivayetin başında “Namaz ancak temizlik ile makbul olur.” kısmı bulunmaktadır.³³ Buna göre rivayetin ana konusu olan namaz için tahâretin gerekliliği ölçü alındığında Şîî, Zeydî ve Sünnî hadis kaynaklarında bu rivayetin ortak olarak geçtiğini söylememiz mümkün gözükmemektedir.

1.6. Namaza Esnasında Burnun Kanaması

Yahyâ b. Hüseyin, namaz esnasında burun kanaması yaşayan bir kişinin yapması gereken şeyi Hz. Ali’den nakledilen şu mevkuf rivayet ile belirtir: “Bir kişinin namazda iken burnu kanarsa dönüp abdest alsın ve namazını tekrar kılsın.”³⁴

Benzer ifadeler ile bu hadis Sünnî kaynaklarda şu ifadelerle geçmektedir: “İbn Ömer namazda iken burnu kanadığında döner abdest alır, şayet konuşmamış ise namazına kaldığı yerden devam ederdi.”³⁵

Yahyâ b. Hüseyin, istidlâl ettiği rivayet ile namazda burun kanadığında tekrar abdest alınıp namazın tekrar baştan kılınması hükmüne varmaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz Sünnî kaynaklı rivayette ise konuşma kaydı düşüldüğü görülmektedir. Buna göre namaz dışında konuşulmamışsa namaza kaldığı yerden devam edilmesi konuşulmuşsa baştan başlaması gerektiği ifade edilmektedir.³⁶ Bu bağlamda istidlâl edilen rivayetler “konuşmamışsa namazına kaldığı yerden devam eder” kaydı dışında benzerlik arz ettiği söylenebilir.

Kütüb-i erbaa’da benzer bir rivayet görülmemiştir. Fakat Küleynî’nin *el-Kâfî*’sinde bu konu ile ilgili Hz. Ali’den nakledilen şöyle bir rivayet bulunmaktadır: “Burun kanaması, kusma veya başka yerden çıkan kan, namazı kesme sebebi değildir. Şayet imam bu durumdan sıkıntıya girerse saftakilerden birinin elinden tutup öne, imamete geçirsin.”³⁷ *Tehzîbü’l-ahkâm* ve *el-İstibsâr*’da ise “Abdestli iken burun kanarsa kanın yıkanması yeterlidir, abdesti yenilemek gerekmez.”³⁸ şeklinde bir rivayet bulunmaktadır. Bu rivayete

³² Müslim, “Tahâret”, 2; Tirmîzî, “Tahâret”, 1.

³³ Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fi şerhi’l-Muknia*, 1/52; Tûsî, *el-İstibsâr fi ma’htülîfe mine’l-ahbâr*, 1/55.

³⁴ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/43; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 60.

³⁵ İmâm Mâlik, *el-Muvattâ*, 2/52; İmâm Şâfiî, *Müsnedü’s-Şâfiî*, 1/227.

³⁶ Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1993), 1/169.

³⁷ el-Küleynî, *el-Kâfî*, Furû’, 3/439.

³⁸ Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fi şerhi’l-Muknia*, 1/15; Tûsî, *el-İstibsâr fi ma’htülîfe mine’l-ahbâr*, 1/85.

göre Küleynî ve Tûsî ile Yahyâ b. Hüseyin’in kullandıkları rivayetler ve verdikleri hükümler farklı gözükmetedir.

1.7. Abdestte Ayakların Yıkanması

Yahyâ b. Hüseyin’e göre, Hz. Peygamber’den rivayet edilen şu hadisler abdestte ayakların yıkanmasının gerekliliğini bildirmektedir: “Ateşten dolayı vay o ökçelerin (للعراقيب) haline!” “Ateşten dolayı vay o ayakların iç (لبطن) kısımlarına.”³⁹

Şîf kaynaklarda yukarıda zikrettiğimiz rivayetler tespit edilemedi. Sünnî eserlerde ise لعراقيب lafzı yerine لِلْأَعْقَاب kelimesi kullanılarak rivayet edilen benzer rivayetler bulunmaktadır. “Ateşten dolayı vay o ayakların iç (لبطن) kısımlarına.” şeklindeki rivayete ise “ويل للاقدام وبطن الاقدام” ifadeleri ile tespit edilmiştir.⁴⁰ Benzer rivayetlerin birinde Abdullah b. Amr (ö. 65/684-85) şöyle demektedir: “Biz Peygamber (s.a.v.) ile bir seferde iken O (s.a.v.), bizden geride kalmıştı. Bize ulaştığında namaz vakti girmiş biz de abdest alırken ayaklarımızı meshediyorduk. Bunu gören Allah Resülü üç kere: ‘Ateşten dolayı vay o ökçelerin haline!’ diye seslendi.”⁴¹

Benzer bir rivayette ise rivayet “Abdesti düzgün alın.” (أَسْبِغُوا الْوُضُوءَ) ziyadesi ile: “Ateşten dolayı vay o ökçelerin haline! Abdesti düzgün alın.” şeklindedir.⁴²

Yahyâ b. Hüseyin’in, abdestte ayakların yıkanmasını, Sünnî düşünce ile ortak olarak, farz kabul ettiği görülür. Bu görüşü ile İmâmiyye Şîa’sından farklılık arz etmektedir.

Yahyâ b. Hüseyin ayrıca abdest alırken parmakların arasının iyice yıkanması konusuna dikkat çekmekte ve şu rivayet ile istidlâl etmektedir: “Ateşle ovulmadan önce parmaklarınızın arasını su ile iyice ovun.”⁴³ Bu ifadelerle hadis, aynı lafızlarla olmasa da “Bir adam Hz. Peygamber’e namaz hakkında soru sordu. Hz. Peygamber: ‘ El ve ayak parmaklarını ov (hilalle)...’ buyurdu.”⁴⁴ şeklinde, abdest alırken el ve ayak parmaklarının ovulmasına dikkat çeken bir rivayete ulaşılmıştır. Mefhumu açısından bu rivayetin de benzerlik arz ettiğini söyleyebiliriz.

Kütüb-i erbaa’da “Başın ve ayakların meshedilmesi” babında, başlığından da anlaşılacağı üzere abdest alırken ayakların meshedilmesi gerektiği ile ilgili rivayetler bulunmaktadır.⁴⁵

³⁹ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/45; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 60.

⁴⁰ Tirmîzî, “Tahâret”, 31.

⁴¹ Buhârî, “İlim”, 3.

⁴² Müslim, “Tahâret”, 9.

⁴³ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/46; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 60.

⁴⁴ Ahmed b. Muhammed İbn Hanbel, *el-Müsned* (Mısır: Müessesetü Kurtuba, 1895), 4/365.

⁴⁵ el-Küleynî, *el-Kâfi*, 3/35-38; Ebû Ca’fer Muhammed b. Ali Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhu’l-fakîh* (Beyrut: Müessesâtü’l-Âlemî li’l-Matbaât, 1986), 1/39; Tûsî, *el-İstibsâr fi ma’htülife mine’l-ahbâr*, 1/64. Abdest

Buna göre Yahyâ b. Hüseyin, abdestte ayakların yıkanmasının farziyeti konusunda Ehl-i Sünnet âlimleri ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Rivayetlerde kelime farklılıkları olmakla birlikte mana aynı gözükmektedir.

1.8. Gusül Abdesti

Yahyâ b. Hüseyin, gusül abdestinin alınışı konusunda Hz. Ali'den nakledilen şu rivayeti vermiştir: “Hz. Peygamber cünüplük sebebi ile gusül abdesti aldı. Önce ellerini ardından edep yerini yıkadı. Suyu sağ eli ile alıp sol eline aktarıyordu. Sonra elini yıkadı, ağzına ve burnuna su verdikten sonra yüzünü yıkadı. Sonra üçer defa kollarını yıkadı. Başını meshettikten sonra başına su döktü. Ardından bütün bedenine su döktü ve elleri ile vücudunu ovaladı. Sonra yıkandığı yerden geri çekilerek ayaklarını yıkadı. Sonra namaz için bir daha abdest aldı.”⁴⁶

Kütüb-i erbaa içerisinde gusül abdestinin alınışına dair rivayetler bulunmaktadır. Fakat bu rivayetlerin gusül abdesti hakkında Sünnî kaynaklara nispetle detaylı bir bilgi içermemesi dikkat çekmektedir. ⁴⁷ Bunlardan birinde Ebû Ca'fer (ö. 114/733[?]), gusül abdestinin alınışını şöyle tarif eder: “Önce ellerini temizle. Sonra edep yerlerini yıka. Ardından namaz abdesti gibi bir abdest al ve bütün bedenini yıka.”⁴⁸ Sünnî kaynaklarda ise detaylı bilgi içeren rivayetler bulunmaktadır. Örneğin Meymûne validemiz Hz. Peygamber'in gusül abdestini şöyle anlatır: “Ellerini iki veya üç kere yıkadı. Sonra elini kaba daldırdı ve edep yerine su döktü. Sol eli ile orayı yıkadı. Ardından sol elini yere vurdu ve elini yerde sürttü. Sonra namaz abdesti gibi abdest aldı. Avuç dolusu olacak şekilde başından aşağı su döktü. Sonra bütün bedenini yıkadı. Ardından yıkandığı yerden çekilerek ayaklarını yıkadı. Ona bir peşkir getirdim peşkiri geri çevirdi.”⁴⁹

Görüldüğü gibi Yahyâ b. Hüseyin'in istidlâl ettiği rivayet ile *el-İstibsâr*'da Ebû Ca'fer'den, Müslim ve Nesâî'de Hz. Meymûne'den rivayet edilen hadis arasında birkaç lafız farklılığı dışında benzerlik bulunmaktadır. En önemli fark olarak Yahyâ b. Hüseyin'in zikretmiş olduğu hadisin son kısmındaki “namaz için bir daha abdest aldı” kısmı dikkati

---

alırken ayakların mesh edilmesi gerektiği hükmü, muamelatta Şif düşünceyi Ehl-i Sünnet düşüncesinden ayıran önemli farklılıklardan biridir. Şif âlimler bu hükmü Mâide sûresinin altıncı ayetinde bulunan *ercüleküm* (ayaklarınızı) kelimesini *vemsehû bi ruûsiküm* (başlarınızı meshedin) lafzına atfederek ulaşmaktadır. Buna göre mana ayaklarınızı meshedin şeklinde olmaktadır. Bununla birlikte ayakların haricindeki diğer abdest uzuvlarını yıkayan kişinin ayaklarını suya sokması halinde durumunun ne olacağı sorulduğunda Câ'fer es-Sâdık : “Bu yeterlidir.” cevabını vermiştir. Yukarıda zikredilen hükme aykırı olan bu rivayeti Tûsî: “Bu rivâyet takıyyeye hamledilir. Normal durumlarda ayakların meshedilmesi gereklidir.” diyerek Câ'fer es-Sâdık'tan gelen rivayeti eserine almakla birlikte te'vil etmeyi tercih etmektedir. Bk. Tûsî, *el-İstibsâr*, 1/65.

⁴⁶ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi'l-halali ve'l-haram*, 1/48; Muhammed b. Hamza, *Düreru'l ehâdisi'n-nebeviyye*, 61.

⁴⁷ el-Küleynî, *el-Kâfî*, 3/51; Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhu'l-fakîh*, 1/58; Tûsî, *Tehzîbü'l-ahkâm fi şerhi'l-Muknia*, 1/170-175.

⁴⁸ Tûsî, *el-İstibsâr fi ma'htülîfe mine'l-ahbâr*, 1/97.

⁴⁹ Müslim, “Hayz”, 9; Nesâî, “Tahâret”, 164.

çekmektedir. Buna göre Yahyâ b. Hüseyin’in alınan gusül abdestinin namaz kılmak için yeterli olmadığı, namaz için ayrıca abdest alınması gerektiği düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır.

1.9. Teyemmüm

Yahyâ b. Hüseyin, teyemmümde toprağa vurulan elle meshedilecek uzuvları, Hz. Ali’den nakledilen şu rivayet ile belirtir: “Teyemmümde yüz ve dirseklere kadar eller.”⁵⁰

Kütüb-i erbaa’da benzer lafızlarda bir rivayete rastlamadık. Bununla birlikte teyemmümün alınış şekli ile ilgili, başta toprağa vurulan elin önce yüze sonra hafifçe ellerin üzerine sürüleceğine dair Ebû Ca’fer ve Ammâr b. Yâsir’den rivayetler mevcuttur.⁵¹ Buna göre İmâmiyye’de teyemmümde eller dirseklerle birlikte meshedilmemektedir.

Sünnî kaynaklarda da Ammâr b. Yâsir rivayeti öne çıkmaktadır. Fakat teyemmümde sadece yüz ve ellerin toprakla meshedilmesinin yeterli olduğunu bildiren rivayetler olduğu gibi⁵² ellerin dirseklere kadar⁵³ hatta koltuk altına kadar meshedilmesi gerektiğine dair de rivayetler⁵⁴ bulunmaktadır.

Teyemmüm konusunda *el-Kâfî* ve *Tehzîbü’l-ahkâm*’da geçen Ammâr b. Yasir hadisi ile Sünnî kaynaklarda geçen rivayetlerin benzeşmesi dikkat çekicidir. Rivayet benzer ifadelerle şöyledir: “Cünüp olup su bulamayan bir kişi Hz. Ömer’e ne yapacağını sorduğunda Hz. Ömer: ‘Namaz kılma.’ dedi. Bunun üzerine orada bulunan Ammâr: ‘Ey Mü’minlerin emiri! Hatırlamıyor musun? Seninle birlikte bir seriyyedeydik ve ihtilam olmuştuk. Su bulamayınca sen namaz kılmamıştın. Ben ise toprağa sürtünmüş ve namazımı kılmıştım. Bunun üzerine Hz. Peygamber: ‘Elini toprağa vurup sonra ellerine üfleme ardından yüzünü ve ellerini meshetme yeterli.’ demişti.”⁵⁵ *el-Kâfî* ve *Tehzîbü’l-ahkâm*’da rivayet Ammâr’ın Hz.Ömer ile konuşması şeklinde geçmemektedir. Ammâr’ın kendini toprağa bulaması üzerine Hz. Peygamber: “Ammâr, hayvanlar gibi yerde debelendin.” deyince Ammâr ne yapması gerektiğini sormaktadır. Bunun üzerine Hz. Peygamber yukarıda zikredilen rivayetteki gibi teyemmümü tarif etmektedir.⁵⁶

Kütüb-i erbaa ve Kütüb-i tis’a’da Yahyâ b. Hüseyin’in nakletmiş olduğu lafızlarla Hz. Ali’den nakledilen bir rivayete rastlanamamakla birlikte teyemmüm abdestinde ellerin dirseklere kadar meshedileceğine dair rivayet, lafız farklılığı ile birlikte bulunmaktadır.

⁵⁰ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/58; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 61.

⁵¹ el-Küleynî, *el-Kâfî*, Furû’, 3/69-70; Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*, 1/70-71; Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fi şerhi’l-Muknia*, 1/251-253; Tûsî, *el-İstibsâr fi ma’htülîfe mine’l-ahbâr*, 1/169.

⁵² Buhârî, “Teyemmüm”, 3-4.

⁵³ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 122.

⁵⁴ Nesâî, “Tahâret”, 201.

⁵⁵ Müslim, “Hayz”, 28.

⁵⁶ el-Küleynî, *el-Kâfî*, Furû’, 3/70; Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fi şerhi’l-Muknia*, 1/252.

1.10. Lohusa Süresi

Yahyâ b. Hüseyin’e göre doğum yapan bir kadın kırk gün lohusa süresi bekler. Şayet bundan önce temizlendiğini, lohusa kanının durduğunu görürse o vakitten itibaren temiz sayılır. Lohusalık hali kırk günü geçerse hayızlı kadın ne yapıyorsa o şekilde davranır. Bu hükme Hz. Peygamber’den nakledilen şu rivayet ile varmaktadır: “Lohusa kadınlar daha öncesinde temizlik emaresi görmedikleri müddetçe kırk gün beklerler.”⁵⁷

Şîî kaynaklarda bu lafızda bir rivayete ulaşılamamıştır. Fakat lohusalık süresi ile ilgili rivayetler lohusa süresinin hayız süresi ile aynı olduğunu hayız süresine iki gün eklenerek kan gelip gelmediğine bakılacağı bildirilmektedir.⁵⁸

Sünnî kaynaklarda Ümmü Seleme validemizden nakledilen rivayetlerde lohusa gününün kırk gün olduğu belirtilmektedir. Rivayet şu şekildedir: “Ümmü Seleme dedi ki: Hz. Peygamber zamanında lohusa kadınlar kırk gün beklerlerdi. O günlerde sıkıntılı durumumuzu belli etmek için yüzümüze kırmızı örtü örterdik.”⁵⁹

Enes’ten nakledilen rivayetin lafızları Yahyâ b. Hüseyin’in istidlâl ettiği rivayetle daha fazla benzerlik göstermektedir. Rivayet şöyledir: “Hz. Peygamber, lohusa kadınlar için kırk günlük süre belirledi. Bundan önce temiz olduklarını görürlerse bu durum hariç.”⁶⁰

Yahyâ b. Hüseyin’in *el-Ahkâm*’ında ve *Düreru’l-ehâdis*’te zikredilen lohusalıkla ilgili rivayetlerin Sünnî kaynaklardaki geçen rivayetlerle süre bakımından ve bazı lafız benzerlikleri ile örtüştüğü görülmektedir.

Yahyâ b. Hüseyin’in lohusa hali ile ilgili kitabına aldığı ve *Düreru’l-ehâdis*’te bulunan bir diğer rivayet Hz. Ali’den nakledilmektedir. Rivayette Hz. Ali şöyle der: “Lohusalık hali kırk gündür. Kırk gün geçtiğinde gusül abdesti alır ve oruç tutabilir. Kanama hali kırk günü geçerse istihâze kanı hükmündedir. Namaz kılar, oruç tutar ve eşi ile birlikte olabilir.”⁶¹

Kütüb-i erbaa’da ve Sünnî kaynaklarda bu lafızlarla Hz. Ali’den nakledilen bir rivayete ulaşılamadı. Fakat yukarıda da belirtildiği gibi lohusalık süresinin kırk gün olduğuna dair Sünnî kaynaklarda rivayetler mevcuttur.

Yahyâ b. Hüseyin, lohusalık halinden temizlenme şeklinin hayız halinden temizlenmekle aynı olduğunu söyler. Zira lohusalık da hayız da kan gelme sebebine bağlı olduğu için aynı manadadır. Nitekim Araplar hayız kelimesi yerine nifas kelimesini de

⁵⁷ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/62-63; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 61.

⁵⁸ el-Küleynî, *el-Kâfi*, Furû’, 3/101-103; Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*, 1/69; Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fi şerhi’l-Muknia*, 1/215-216; Tûsî, *el-İstibsâr fi ma’htülîfe mine’l-ahbâr*, 1/149.

⁵⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 120; Tirmizî, “Tahâret”, 105.

⁶⁰ İbn Mâce, “Tahâret”, 128.

⁶¹ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/63; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 61.

kullanmışlardır. Hz. Peygamber de hanımlarından birisi yanında otururken irkildiğinde “مَالِكٌ أَنْفَسْتِ؟” demiştir. Bundan da kastı “Hayırdır hayız mı oldun?” anlamıdır.⁶²

Bu rivayet Kütüb-i erbaa’da tespit edilemedi. Sünnî kaynaklarda ise bu rivayet bulunmaktadır ve konuşmanın Hz. Peygamber ile Hz. Âişe ve Ümmü Seleme validelerimiz arasında geçtiği nakledilmektedir. Rivayete göre Hz. Âişe, hac yolculuğu esnasında Serif veya oraya yakın bir mevkide hayız olduğunu ve bu sebeple üzüntüsünden ağlamaya başladığını bildirir. Hz. Peygamber o soruyu Hz. Âişe’nin ağlaması sebebi ile sorar. Ardından Hz. Âişe’yi şu sözlerle teskin eder: “Bu durum Allah Teâlâ’nın Âdem kızlarına yazmış olduğu bir şeydir. Tavaf hariç hacda yapılması gereken diğer şeyleri yap.”⁶³

Hz. Peygamber’in aynı soru şeklini bir sefer esnasında hayız olan Ümmü Seleme validemize hitaben de kullandığı görülmektedir. Hz. Ümmü Seleme bu durumun farkına vardığında elbisesine kan sızmasından endişelenişini bu sebeple Hz. Peygamber’in kendisine “أَنْفَسْتِ؟” diye sorduğunu nakleder.⁶⁴ Yahyâ b. Hüseyin, “eşlerinden biri sıçradığında” ifadesini kullandığına göre Ümmü Seleme validemizin rivayetindeki kanın elbisesine bulaşma endişesini göz önüne alarak Ümmü Seleme validemizin rivayetini kastetmiş olmalıdır.

Bu bilgilere göre “أَنْفَسْتِ؟” sorusunu içeren Yahyâ b. Hüseyin’in istidlâl ettiği rivayetler ile Sünnî kaynaklarda geçen rivayetler benzerlik arz etmektedir.

Bu veriler ışığında tahâret ile ilgili rivayetlerin benzerlik oranları şu şekildedir:

Yahyâ b. Hüseyin’in *Kitabü’l-ahkâm*’ı ile Kütüb-i tis’a arasındaki benzerlik, on altı hadisten on beşi oranındadır.

Kitâbü’l-ahkâm ile Kütüb-i erbaa arasındaki benzerlik, on altı hadisten yedisi oranındadır.

Kütüb-i tis’a ve Kütüb-i erbaa arasındaki benzerlik, on altı hadisten altısı oranındadır.

Yahyâ b. Hüseyin’in istidlâl etmiş olduğu bir hadis hem Kütüb-i tis’a hem de Kütüb-i erbaa ile benzerlik arz etmemektedir.

Birinci Kaynak	İkinci Kaynak	Benzerlik Oranı	Yüzde
Kitabü’l-ahkâm	Kütüb-i tis’a	15/16	%93,75
	Kütüb-i erbaa	7/16	%43,75
Kütüb-i tis’a	Kütüb-i erbaa	6/16	%37,50

⁶² Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/63.

⁶³ Buhârî, “Hayız”, 1; İmam Şâfiî, *Müsned*, 1/111.

⁶⁴ Müslim, “Hayız”, 2.

Yalnızca *Kitab’ül-ahkam*’da bulunan hadis miktarı 1/16 %01,16

2. Zekât ile İlgili Rivayetlerin Karşılaştırması

Zekât, İslam’ın temel ibadetlerinden biri olarak, hem maddi bir sorumluluk hem de manevi bir fazilet olarak kabul edilir. Bu bölümde, Yahyâ b. Hüseyin’in rivayetlerine dayanan zekâtla ilgili çeşitli konular ele alınacaktır. Öncelikle, zekâtın fazileti ve önemi üzerine yapılan nakillerin yanı sıra, zekâta konu olan mallar ve bunların miktarları da incelenecektir. Ayrıca, boş arazilerin ihyası, balın öşrü, yetim mallarından zekât vermek gibi özel durumlara dair rivayetler de detaylandırılacaktır.

2.1. Zekâtın Faziletine Dair Rivayetler Yahyâ b. Hüseyin, zekâtın faziletini belirtmek için ilk olarak “Namaz ancak zekât ile tamam olur. Devlet malından çalan kişinin sadakası makbul değildir.” rivayetini nakletmektedir.⁶⁵

Yahyâ b. Hüseyin’in istidlâl ettiği zekât ile ilgili diğer bir rivayet şöyledir: “Zekât vermektan kaçınan ve faiz yiyen kişi dünyada ve ahirette bana savaş açmıştır.”⁶⁶ Kütüb-i Erbaa’da bu lafız ve mefhumda bir hadise rastlanmamıştır. Sünnî kaynaklarda da bu lafızlarla aktarılmış bir rivayete rastlamadık.

Yahyâ b. Hüseyin’in zekâtın faziletine dair serdettiği bir diğer rivayet ise Hz. Ali’den nakledilmiş mevkuf bir haberdir. Bu rivayette Hz. Ali vefat edeceğini anladığında oğlu Hasan’a şu tavsiyede bulunmaktadır: “Şartlarına uygun şekilde zekâtı vermeni vasiyet ederim. Zekâtı vermeyenin namazı da kabul olmaz.”⁶⁷

el-Kâfî’de bu lafızlarla rivayet edilen bir habere rastlamamakla birlikte bu hadisi çağrıştıran şu rivayet zikredilmektedir: “Kim zekât vermektan kaçınırsa tezkiye oluncaya kadar namazı durur.”⁶⁸ Buradaki durmadan kasıt namazın ecrinin durması ve kılınan namazın kabul edilmemesi olmalıdır. *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*’te de benzer bir rivayet daha detaylı bir şekilde şöyle geçmektedir: “Sâdık şöyle der, ‘..Yirmi beş dirhemi vermektan kaçınıp yirmi beş altın evi kaybeden kişi iflah olmaz.’ Bu söz üzerine oradakiler, ‘Yirmi beş dirhemnin anlamı nedir?’ dedi. Sâdık şöyle cevap verdi, ‘Kim zekat vermektan kaçınırsa tezkiye oluncaya kadar namazı durur.’⁶⁹ Yahyâ b. Hüseyin’in nakletmiş olduğu

⁶⁵ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/142; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 68. Bu rivayet namaz ve abdestin faziletine dair bölümde değerlendirildiği için bu bölümde değerlendirilmemiştir.

⁶⁶ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/142; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 68.

⁶⁷ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/142; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 68.

⁶⁸ el-Küleynî, *el-Kâfî*, Furû’, 3/498.

⁶⁹ Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*, 2/11.

rivayet Kütüb-i tis’a içerisinde tespit edilememiştir. Bu sebeple benzerlik bulunmamaktadır.

Yahyâ b. Hüseyin’in naklettiği zekâtın faziletine dair bir diğer hadis: “Zekât İslam’ın köprüsüdür.”⁷⁰ şeklindedir. Kütüb-i erbaa ve Kütüb-i tis’a içerisinde bu rivayet tespit edilemedi. Dolayısıyla benzerlik bulunmamaktadır.

2.2. Zekâta Konu Olan Mallar ve Miktarları İle İlgili Rivayetler

Yahyâ b. Hüseyin, koyunların zekâtı konusunda Hz. Ali’den nakledilen şu rivayet ile istidlal eder: “Hz. Peygamber bizim aramızda ayağa kalktı ve: ‘Kırk koyundan yüz yirmi koyuna kadar olanda bir koyun zekât verilir. Şayet yüz yirmiyi aşarsa bir koyun artırılır ve iki yüz koyuna kadar iki koyun zekât verilir. İki yüzü geçerse üç yüze kadar olan koyundan üç koyun zekât verilir. Bundan da fazla olursa fazla olan her yüz koyun için bir koyun artırılarak zekât verilir. Zekât vermemek kaygısı ile toplu olan ayrılmaz ayrı olan da toplanmaz. Sadaka memuru hayvanların en kuvvetlisini veya kusurlu, en zayıfını almaz.’ dedi.”⁷¹

Bu rivayet hemen hemen aynı lafızlarla hem *el-Kâff*’de hem de Sünnî kaynaklarda bulunmaktadır. *el-Kâff*’de koyun sayıları ve bu sayılara göre zekatı bir rivayette, orta yollu ve kusuru olmayan hayvanlardan alınması gerektiği ise ayrı bir rivayette geçmektedir.⁷² Ebû Dâvûd’un *es-Sünen*’inde geçen rivayete göre Hz. Peygamber’in zekâtla ilgili yazdığı mektupta ilk önce develerin zekâtı bildirilmekte sonra koyunların zekâtı aynı sayılarla bildirilmektedir.⁷³

Yahyâ b. Hüseyin, deve, sığır veya koyunda -devede beş ile on arası, koyunda kırk ile yüz yirmi arası gibi- ara sayılardaki develerden herhangi bir zekât alınmayacağı görüşündedir. Bu konuda “Hz. Peygamber ara sayıdaki (أَوْقاصٍ) hayvanların zekâtını affetti.” manasındaki rivayet ile istidlâl etmektedir.⁷⁴

Men lâ yahduruhu’l-fakîh’te Ebû Abdullah’a, “Bir kişinin beş devesi, yirmi dokuz sığırı ve otuz dokuz koyunu olsa, bunlar için zekât gerekir mi? diye sorulduğunda o, “Hiçbiri de tam olmadığı için zekât gerekmez.” şeklinde cevap verir.⁷⁵ Buna göre Yahyâ b. Hüseyin’in delil olarak kullanmış olduğu merfû rivayet ile bu rivayet konu bakımından benzerlik arz etmektedir. Sünnî kaynaklarda ise Muâz b. Cebel’den nakledilen “Ara sayıdaki sığırlardan her hangi bir şey almıyordum. Sonra Hz. Peygamber geldi ve

⁷⁰ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/142; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’-nebeviyye*, 68.

⁷¹ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/146; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’-nebeviyye*, 68-69.

⁷² el-Küleynî, *el-Kâff*, Furû’, 1/512.

⁷³ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4.

⁷⁴ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/148; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’-nebeviyye*, 69.

⁷⁵ Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*, 2/15.

bunlardan da bir şey almamı emretti.”⁷⁶ şeklinde rivayet olduğu gibi yine Muâz b. Cebel’den nakledilen “Hz. Peygamber ara sayıdaki sığırlar konusunda bir şey emretmedi.” şeklinde rivayet de mevcuttur.⁷⁷ Her ne kadar Muâz b. Cebel’den nakledilen iki rivayet birbiri ile çelişkili gibi gözükse de fakihlerin bu rivayetlerle istidlâl ettiği görülmektedir.⁷⁸ Yahyâ b. Hüseyin’in delil olarak kullandığı rivayet ile Muâz b. Cebel’den rivayet edilen, “Hz. Peygamber ara sayıdaki sığırlar konusunda bir şey emretmedi.” şeklindeki rivayet, lafız bakımından birbirine daha benzer görünmektedir. Bununla birlikte İmâmiyye kaynaklarında geçen rivayet mefhumu bakımından benzerlik arz etmektedir.

Yahyâ b. Hüseyin, “Hz. Peygamber, şehirde binmek veya yük taşımak için kullanılan ve beslenen develerin sayısı beşe ulaşsa bile zekâtтан muaf tuttu. Yine süt sağmak için şehirde beslenen güdülmeyen koyunların sayısı kırk olsa da bunları zekâtтан muaf tuttu. İneklerin durumu da böyledir.” şeklindeki hadis ile istidlâl ederek bu durumdaki hayvanların zekâtının olmadığı hükmüne varmaktadır.⁷⁹

el-Kâfi’de geçen rivayette, “Yakın sayıdaki veya fazladan küsurlu sayıdaki hayvanların, ayrıca sütünden faydalanmak için veya yük taşımak için şehirde beslenen hayvanlar için bir şey yoktur.” denilmektedir.⁸⁰ Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde avâmil diye belirtilen, güdülmeyen faydalanılmak için beslenen hayvanların zekâtının olmadığını belirten rivayet mevcuttur.⁸¹ Bu durumda üç ekolde de benzerlik olduğu tespit edilmiştir.

2.3. İhya Edilen Boş Arazi

Yahyâ b. Hüseyin’e göre bir Müslüman boş bir araziyi ihya ederse o arazi artık onundur ve onun vefatından sonra mirasçılarınıdır. Bu konuda Hz. Peygamber’den nakledilen “Kim boş bir araziyi ihya ederse o arazi ona aittir.” rivayeti ile istidlâl eder.⁸²

Rivayet *el-Kâfi*’de de benzer bir şekilde bulunmaktadır. *el-Ahkâm ve Düreru’l ehâdis*’te rivayet مَنْ أَحْيَا مَوَاتَا فَهُوَ لَهُ şeklinde geçmektedir. *el-Kâfi*’de ise مَنْ أَحْيَا مَوَاتَا فَهُوَ لَهُ

⁷⁶ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, 4/22.

⁷⁷ İbn Hanbel, *Müsned*, 36/336.

⁷⁸ Serahsî, Muâz b. Cebel’den nakledilen “Hz. Peygamber ara sayıdaki sığırlar konusunda bir şey emretmedi.” rivayeti ile istidlâl eder ve mal sahibini zarara uğratmamak adına bu durumdaki mallardan bir şey alınmayacağı hükmünü belirtir. Bk. Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mesûd* (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1993), 2/187; Şâfiî fakihî Mâverdi’ye göre İmam Şâfiî vakas kavramını ikiye ayırmıştır. Birinci kısım zekâta konu olan malın olması gereken sayıdan bir eksik olması durumudur. Yani sığır sayısının dokuzda kalmasıdır ki bu durumda normal zekât alınır. İkinci kısım ise sığır sayısının on ile yirmi arasında kalmasıdır. Bu fazlalıktan zekât alınmaz. Bk. Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed el-Mâverdi, *el-Hâvi el-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Muavved, Adil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut-Lübnan: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1999), 3/78,107.

⁷⁹ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/149; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’nebeviyye*, 69.

⁸⁰ el-Küeynî, *el-Kâfi*, 3/638.

⁸¹ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 4.

⁸² Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/150; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’nebeviyye*, 69.

şeklinde ardan yerine mevâten kelimesi ile verilmiştir.⁸³ *Men lâ yahduruhu'l-fakîh'te* biraz daha detaylı verilen rivayet şöyledir: “Hz. Peygamber buyurdu ki: Kim ilk olarak bir ağaç dikerse, bir vadide çukur kazarsa veya boş bir araziye ihya ederse Allah'tan bir hüküm olarak o yer o kişiye aittir.”⁸⁴ Sünnî kaynaklarda ise rivayet *مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ* şeklinde hem *أَرْضًا* hem de *مَيْتَةً* kelimeleri ile verilmiştir.⁸⁵

2.4. Balın Öşrü

Yahyâ b. Hüseyin'e göre sene içerisinde elde edilen bal iki yüz dirhem kıymetine ulaşırsa bundan öşür alınmalıdır. Bu hükmü için delil olarak şu rivayeti kullanmaktadır: “Ebû Seyyâre el-Mutaî Hz. Peygamber'e: 'Ya Resûlallah! Benim arılarım var.' dediğinde Hz. Peygamber: 'Her on kırba için bir kırbasını ver.' buyurdu.”⁸⁶

Kütüb-i erbaa'da bu rivayet tespit edilmedi. Sünnî hadis kaynaklarında ise aynı şekilde konuşma Hz. Peygamber ve Ebû Seyyâre arasında geçmekte ve Hz. Peygamber kırba detayını zikretmeden öşür vermesi gerektiğini söylemektedir.⁸⁷

Zekâtтан muaf olan şeyler konusunda Yahyâ b. Hüseyin'in istidlâl ettiği bir diğer rivayet “Hz. Peygamber, evleri, hizmetçileri, elbise ve atları zekâtтан muaf tuttu.” şeklindedir.⁸⁸ Aynı lafızlar ile *el-Kâfi* ve *Men lâ yahduruhu'l-fakîh'te* bu rivayet tespit edilemedi. *Tehzîbü'l-ahkâm'da* Hz. Ali'nin serbest otlatılan kısraklar için senelik iki dinar aygırlar için bir dinar aldığı rivayet edilmektedir.⁸⁹ Fakat *el-İstibsâr'da* atlar için zekât verilmeyeceğine dair bu rivayet ile çelişen diğer bir rivayet zikredilir. Ardından Tûsî cem' ve te'lif yoluna giderek şu açıklamayı yapar: “Bu hususu farz oluşundan ziyade müstehap oluşuna hamlederiz. Zira Hz. Peygamber'in zekâta konu olarak saydığı dokuz şey arasında atlar yoktur.”⁹⁰ Kütüb-i tis'a'da bu rivayete benzer olarak Hz. Peygamber'den rivayet edilen “Müslüman'ın kölesi ve atı için zekât sorumluluğu yoktur.”⁹¹ şeklinde hadis bulunmaktadır. Buna göre ev ve elbise kelimeleri geçmemekle birlikte köle ve at için bir Müslüman'ın zekât verme sorumluluğunun bulunmadığını bildiren rivayetler Yahyâ b. Hüseyin'in delil olarak kullandığı rivayet ile daha çok benzerlik arz etmektedir. Bu rivayet *Düreru'l-ehâdis'de* şehirde süt sağmak için beslenen sığır ve koyunlar ile ilgili rivayetle aynı sayı içinde bir rivayet olarak zikredilmiştir. Fakat benzerlikleri tespit edebilmek

⁸³ el-Küleynî, *el-Kâfi*, Furû', 3/284.

⁸⁴ Şeyh Sadûk, *Men lâ yahduruhu'l-fakîh*, 3/155.

⁸⁵ Ebû Dâvûd, “Harac”, 37.

⁸⁶ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi'l-halali ve'l-haram*, 1/161; Muhammed b. Hamza, *Düreru'l ehâdisi'n-nebevîyye*, 69.

⁸⁷ İbn Mâce, “Zekât”, 20.

⁸⁸ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi'l-halali ve'l-haram*, 1/149; Muhammed b. Hamza, *Düreru'l ehâdisi'n-nebevîyye*, 69.

⁸⁹ Tûsî, *Tehzîbü'l-ahkâm fi şerhi'l-Muknia*, 4/87.

⁹⁰ Tûsî, *el-İstibsâr fi ma'htülîfe mine'l-ahbâr*, 2/12.

⁹¹ Buhârî, “Zekât”, 43-44; Müslim, “Zekât”, 2.

açısından bu rivayeti iki ayrı rivayet olarak değerlendirmenin daha uygun olacağı görülmektedir. Zira şehirde beslenen hayvanlar ile ilgili rivayet üç ekolde de benzer görülürken hizmetçi ve atların zekâtında benzerlik durumu değişmektedir.

2.5. Yetimlerin Mallarından Zekât Vermek

Yahyâ b. Hüseyin, “Hz. Ali, Ebû Râfi’in çocukları henüz küçük yaşta iken onların zekâtlarını verirdi.” rivayeti ile istidlâl ederek yetimlerin nisap miktarına ulaşan malları varsa bunların zekâtının verilmesi gerektiği görüşünü belirtir.⁹²

Sünnî hadis kaynaklarında bu rivayet aynı lafızlarla tespit edilemedi. Fakat Hz. Ömer’in “Yetim malları ile ticaret yapın ve çoğaltın ki zekât onların mallarını yiyip bitirmesin.” dediği, ayrıca Abdurrahman b. Kasım’ın babasından rivayet ettiği hadiste babası, “Ben ve kardeşim henüz küçük yaşta iken Hz. Âişe odasında bizimle ilgilenir ve mallarımızın zekâtını verirdi.” demektedir.⁹³

Kütüb-i erbaa’da bu lafızlarla rivayet tespit edilmemiştir. Fakat mezkûr eserlerde geçen konu ile ilgili rivayetler, yetimin nisap miktarındaki malı ile ticaret yapıyorsa zekât verilmesi gerektiğini, aksi takdirde zekâttan muaf olduğunu bildirmektedir.⁹⁴ Bu rivayetler karşılaştırıldığında her ne kadar *Muvattâ’*da geçen rivayet Hz. Ali’ye dayanmıyorsa da mefhum bakımından benzerlik arz ettiğini söylemek mümkün gözükmemektedir.

Düreru’l-ehâdis’te zekât ile ilgili verilen son rivayet, Hz. Ali’nin Hıristiyan olan Benî Tağlib kabilesi hakkındaki şu sözüdür: “Şayet Allah bana imkân verirse onların erkeklerini öldürüp zürriyetlerini esir alacağım. Zira onlar ahitlerini bozdular. Çocuklarını dinlerine sokarak vermiş oldukları söze muhalefet ettiler.”⁹⁵ Yahyâ b. Hüseyin, Hristiyan bir kabile olan Benî Tağlib’e çocuklarını Hristiyanlaştırmamak karşılığında bir ayrıcalık tanındığı ve zimmîlerden alınan cizye yerine Müslümanlardan alınan zekâttan biraz fazla vergi alındığı bilgisini vermektedir.⁹⁶

Tehzîbü’l-ahkâm, el-İstibsâr ve Men lâ yahduruhu’l-fakîh’te bu rivayete ulaşılamamıştır. *el-Kâfî*’de bu durumun Hz. Ömer zamanında olduğu bildirilmekte ve söz konusu ayrıcalığın Benî Tağlib ileri gelenlerinin, “Biz Hristiyan Araplarız. Bu sebeple bize acemlere yaptığınız muameleyi yapmayın. Aranızdaki zekât gibi veya sizin belirleyeceğiniz bir fazlalık alın.” demeleri üzerine gerçekleştiği nakledilmekte ve çocuklarını Hristiyan yapmama şartından söz edilmemektedir. *el-Kâfî*’nin Ravza bölümünde verilen bilgiye göre Hz. Ali, yapılan bazı yanlış uygulamaları düzelterek söyleyken, Benî Tağlib’e yapılan bu

⁹² Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/162; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 69.

⁹³ İmâm Mâlik, *el-Muvatta*, 2/353; İmâm Şâfiî, *Müsnedü’s-Şâfiî*, 2/153.

⁹⁴ el-Küleyni, *el-Kâfî*, Furû’, 3/530-532; Tûsî, *Tehzîbü’l-ahkâm fi şerhi’l-Muknia*, 4/35-36.

⁹⁵ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/182; Muhammed b. Hamza, *Düreru’l ehâdisi’n-nebeviyye*, 69.

⁹⁶ Yahyâ b. Hüseyin, *el-Ahkâm fi’l-halali ve’l-haram*, 1/183.

özel uygulamanın da kaldırıldığını ve esir alındıklarını söylemektedir. Zira bu uygulama, Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir döneminde yoktur. Bir kavme bu hakkı tanıyıp diğerine tanımamak malın tedavülünü engellemekte ve fakirlerin mahrum kalmasına sebep olmaktadır. Yine çocukların kendi dinlerine geçmeleri söz konusu değildir.⁹⁷

Yahyâ b. Hüseyin’in delil olarak kullandığı bu rivayet hemen hemen aynı ifadelerle Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde şöyledir: “Hz. Ali dedi ki, ‘Şayet Hristiyan Benî Tağlib’le karşılaşacağım güne kadar yaşarsam savaşçıları öldüreceğim ve zürriyetlerini esir alacağım. Zira ben onlarla Hz. Peygamber arasında çocuklarını Hristiyanlaştırmayacaklarına dair sözleşme yazmıştım.” Her ne kadar Ebû Dâvud bu rivayetin münker olduğunu söylese de⁹⁸ benzerlik açısından Yahyâ b. Hüseyin’in rivayetine daha yakın gözükmektedir.

Bu veriler çerçevesinde, zekât konusunda üç ekol arasındaki benzerlik bilgileri şu şekildedir:

Yahyâ b. Hüseyin’in *Kitabü’l-ahkâm*’ı ile Kütüb-i tis’a arasındaki benzerlik, on bir hadisten sekizi oranındadır.

Kitâbü’l-ahkâm ile Kütüb-i erbaa arasındaki benzerlik, on bir hadisten beşi oranındadır.

Kütüb-i tis’a ve Kütüb-i erbaa arasındaki benzerlik, on bir hadisten dördü oranındadır.

Yahyâ b. Hüseyin’in istidlâl etmiş olduğu iki hadis hem Kütüb-i tis’a hem de Kütüb-i erbaa ile benzerlik arz etmemektedir.

Birinci Kaynak	İkinci Kaynak	Benzerlik Oranı	Yüzde
Kitabü’l-ahkâm	Kütüb-i tis’a	8/11	%72,72
	Kütüb-i erbaa	5/11	%45,45
Kütüb-i tis’a	Kütüb-i erbaa	4/11	%36,36
Yalnızca <i>Kitab’ül-ahkam</i> ’da bulunan hadis miktarı		2/11	%18,18

Sonuç

Zeydî hadis tarihindeki Yahyâ b. Hüseyin’in, ahkâm hadislerini fikhî meselelerde delil olarak kullanma yöntemi, İmâmiyye’nin Kütüb-i erbaa’sı ve Ehl-i Sünnet’in Kütüb-i tis’a’sı ile yapılan karşılaştırmalarda, özellikle Ehl-i Sünnet’in Kütüb-i tis’a’sı ile belirgin bir paralellik göstermektedir. Tahâret ve zekât başlıkları altında tespit edilen yirmi yedi hadis,

⁹⁷ el-Küleynî, *Ravdatü’l-Kâfi*, 58.

⁹⁸ Ebû Dâvûd, “Harac”, 30.

mezhepler arası benzerliklerin yanı sıra farklılıkları da ortaya koyarak Zeydîlik içerisindeki özgün yorum geleneğine ışık tutmaktadır. Bu bağlamda, Yahyâ b. Hüseyin’in *Kitabü’l-ahkâm* adlı eseri ile Abdullah b. Muhammed’in Yahyâ b. Hüseyin’in rivayetlerini derlediği *Dürerü’l-ehadis* adlı eseri, Zeydî hadis yorumunun kaynak ve metot açısından kapsamlı bir analizine imkân tanımaktadır.

Buna göre, Zeydî *Kitabü’l-ahkâm* kitabı ve Sünnî hadis kaynaklarında benzer olan rivayet oranı 27 rivayetten 23 rivayet olarak tespit edilmiştir. Bu durumda benzerlik oranı yaklaşık olarak % 85’e tekabül etmektedir.

Kitabü’l-ahkâm ve İmâmiyye hadis kaynaklarında 12 rivayette benzerlik görülmüştür. Bu da yaklaşık olarak % 44’e tekabül etmektedir.

İmâmiyye ve Sünnî kaynaklardaki 10 rivayette benzerlik gözükmemektedir. Bu oran yaklaşık olarak % 37’ye tekabül etmektedir.

Birinci Kaynak	İkinci Kaynak	Benzerlik Oranı	Yüzde
Kitabü’l-ahkâm	Kütüb-i tis’a	23/27	%85,18
	Kütüb-i erbaa	12/27	%44,44
Kütüb-i tis’a	Kütüb-i erbaa	10/27	%37,03

Üç ekolde de benzerlik gösteren hadis sayısı ise 9 rivayettir. Oran, yaklaşık olarak %33’e tekabül etmektedir.

Yahyâ b. Hüseyin’in üç rivayette tek kaldığı görülmektedir. Bu oran yaklaşık olarak % 11’e tekabül etmektedir.

Tahâret ve zekât konuları özelinde tespit edilen bu oranlar, Zeydî literatürde istidlâl edilen rivayetlerle Sünnî ekolde delil olarak kullanılan rivayetlerin, İmâmiyye’de ihticâc edilen rivayetlere göre, açık bir şekilde daha fazla olduğunu göstermektedir. Zeydî öğretinin Şîa’nın bir kolu olması sebebi ile İmâmiyye ekolü ile benzerlik arz etmesi beklenirken Sünnî düşünce ile benzerlik göstermesi dikkat çekici bir sonuç ortaya koymaktadır. Ancak şurası unutulmamalı ki spesifik olarak tercih edilen tahâret ve zekât konuları dışında yapılacak bir mukayese sonucunda bu oranın değişmesi elbette ki muhtemeldir.

Son tahlilde, Zeydî hadis literatürünün bu çalışmada elde edilen bulguları, mezhepler arasındaki hadis alışverişinin ve metodolojik yakınlıkların tarihî süreç içindeki etkileşimlerini anlamak adına önemli ipuçları sunmaktadır. İlerleyen çalışmalar, Zeydî hadis anlayışının farklı konular üzerindeki etkilerini inceleyerek bu karşılaştırmanın diğer

alanlarda nasıl bir sonuç vereceğini ortaya çıkarabilir. Bu çalışma, Zeydî hadis literatürü üzerine yapılan araştırmalara katkı sunmakta ve Zeydîlik ile diğer mezheplerin hadis tercihlerindeki benzerlik ve farklılıklarının boyutlarını açığa çıkarmaktadır.

Kaynakça

- Abdullah Muhammed b. Hamza. *Düreru'lehâdisi'n-Nebeviyye bi'l-esânidi'l-yahyaviyye*. Thk. Abdullah b. Hamûd el-Izzî. San'a: Müessesetü'l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2002.
- Abdülfettah Şayif en-Nu'man. *el-İmamu'l-Hâdî Yahya b. el-Hüseyin vâliyen ve fakihen ve mücahiden*, 1989.
- Abdürrezzâk. *el-Musannef*. Thk. Habib er-Rahman el-Âzamî. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 2. Basım, 1403.
- Ahmed İbn Hanbel. *el-Müsned*. Mısır: Müessesetü Kurtuba, 1895.
- Aksoy Nesrin. *Şî-Sünnî Takrîb Çalışmaları*. Isparta: Isparta Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahih*. Thk. Muhammed Züheyr b. Nasır en-Nasır. Beyrut: Dâru Tavku'n-Necât, 2001.
- Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer. *Sünen*. Lübnan: Müessesetü'r-Risale, 2004.
- Demirci, Kadir. “Hicrî III. Asırda Zeydî Bir Muhaddisin Metin Tenkidine Yaklaşımı”. *İslâmî İlimler Dergisi* 2/2 (Güz 2007), 11-28.
- Demirci, Kadir. “Zeydî Hadis Yorumu: Muhammed b. Yahya (Ö. 310/923) Örneği”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19/2 (2018), 105-126.
- Demirci, Kadir. “Zeydiyye ve Hadis”. *İslâmî İlimler Dergisi* 6/1 (Bahar 2011), 193-218.
- Duman, Ayşe Nur. *Ehl-i Sünnet ve Şîa'da Müsterek Rivayetlerin Tahlîli -Küleynî'nin el-Kâfî İsimli eserinin Usûl Bölümü Örneği-*. İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2022.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Hârûnî, Ahmed b. el-Hasen. *Şerhu't-Tecrîd*. San'a: Merkezü'l-Bühûs ve't-Türasi'l-Yemenî, 2006.
- Hasenî, Ebu'l-Abbas. *el-Mesâbîh*. Thk. Abdullah b. Abdullah b. Ahmed el-Hûsî. Sâde: Müessesetü'l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2002.
- İbn Ebî Şeybe, Ebubekir. *el-Musannef*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvî. *es-Sünen*. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. b.y.: Darü İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.
- İmam Şâfiî, Ebu Abdullah Muhammed b. İdris. *Müsned*. Thk. Mahir Yasin Fahl. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1980.
- Demirci Kadir – Ümit Mehmet. “Zeydi Kaynaklar ve Zeydiyye Üzerine Yapılmış Çalışmalar”. *İslâmî İlimler Dergisi* 6/1, Zeydiyye Sayısı (2011), 347-367.
- Köse, Saffet. “Hâdî-İlelhak Yahyâ b. Hüseyin”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 15/17-18. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

- Köse, Saffet. “Zeyd b. Ali”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 44/313-316. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Küleynî, Muhammed b. Yakub. *el-Kâfî*. Beyrut: Dâru’t-Tearuf li’l-Matbûât, 1990.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta*. Thk. Mustafa el-Azamî. el-İmârât: Müessesetü Zâyid b. Sultan Âli Nihyân li’l-Â’mâlî’l-Hayriyye ve’l-İnsâniyye, 2004.
- Mâverdî, Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed. *el-Hâvî el-Kebîr*. Thk. Ali Muhammed Muavved, Adil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1999.
- Muhammed b. Yahyâ. *Mecmû’u Kütübî ve Resâilî el-İmam el-Murtaza Muhammed b. Yahyâ*. Thk. Abdülkerim Ahmed Cedbân. Sa’de: Mektebetü’t-Türasi’l-İslâmî, 2002.
- Müslim, Ebu’l-Huseyin Müslim b. Haccac Kuşeyrî. *el-Müsnedü’s-Sahih*. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. b.y.: Dâru İhya-i Kütübî’l-Arabiyye, 1955.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *Sünen-i Nesâî*. Thk. Abdülfettah Ebû Gudde. Halep: Mektebetü’l-Matbuati’l-İslamiyye, 1986.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 1993.
- Seyyid Ahmed el-Hüseynî. *Müellefâtî’z-Zeydiyye*. Kum: Matbaatü İsmailiyyân, 1992.
- Şeyh Sadûk, Ebû Cafer Muhammed b. Ali. *Men lâ yahduruhu’l-fakîh*. Tsh. Allâme Hüseyin el-A’lemî. Beyrut: Müessesâtü’l-Âlemî li’l-Matbaât, 1986.
- Taberânî, Süleymân b. Ahmed. *el-Mu’cemü’l-kebir*. Thk. Hamdî b. Abdülmecid es-Silefî. Kahire: Mektebetü ibn Teymiyye, 1415.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed . *Mu’cemü’l-evsat*. Thk. Tarık b. İvedullah b. Muhammed, Abdülmusin b. İbrahim el-Hüseynî. Kâhire: Dâru’l-Harameyn, ts.
- Tirmîzî, Muhammed b. İsa. *Sünen-i Tirmîzî*. Thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İbrahim Utve. Mısır: Şeriketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa Elbâbî el-Halebî, 1975.
- Tûsî, Ebû Ca’fer. *Tehzîbü’l-ahkâm fi şerhi’l-Muknia*. Tsh. Ali Ekber el-Ğaffârî. Tahran: Daru’l-Kütübî’l-İslâmiyye, 1386.
- Tûsî, Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen. *el-İstibsâr fi ma’htülife mine’l-ahbâr*. Thk. Seyyid Hasan el-Musevi. Necef: Matbaatü Necef, 1955.
- Üzüm, İlyas. “Sünnî-Şiî Yakınlaşması: Dâru’t-Takrîb Tecrübesi”. *İslâm Araştırmaları Dergisi* 2, (Temmuz 1998), 171-185.
- el-Vecîh, Abdüsselam b. Abbas. *A’lâmu’l-müellifîn ez-Zeydiyye*. Amman: Müessesetü’l-İmam Ali es-Sikafîyye, 1999.
- Yahyâ b. Hüseyin. *el-Ahkâm fi’l-halâli ve’l-harâm*. Thk. Murtezâ b. Zeyd el-Mahatvarî. Yemen: Mektebetü Ehli’l-Beyt, 2016.
- Yahyâ b. Hüseyin. *Kitabü’l-müntehab*. San’a: Dâru’l-Hikmeti’l-Yemâniyye, 1993.
- Yolaçan, Semih. *Usulü’l-Ahkâm Eseri Bağlamında Zeydî Muhaddis Ahmed b. Süleyman’ın (öl. 566/1171) Ahkâm Hadislerini Yorumlama Esasları*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.

174 | Yolaçan, “Zeydî Muhaddis Yahyâ b. Hüseyin’in Kullandığı Tahâret ve Zekâta Dair Ahkâm Hadislerinin İmâmiyye ve Ehl-i Sünnet ile Benzerliği”

Zeyd b. Ali. *Müsnedü el-İmam Zeyd*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.